

Μακεδονικά

Τόμ. 23, Αρ. 1 (1983)

Το μοναστήρι του Αγίου Αθανασίου Σφίνιτζας

Απόστολος Αθ. Γλαβίνας

doi: [10.12681/makedonika.346](https://doi.org/10.12681/makedonika.346)

Copyright © 2014, Απόστολος Αθ. Γλαβίνας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Γλαβίνας Α. Α. (1983). Το μοναστήρι του Αγίου Αθανασίου Σφίνιτζας. *Μακεδονικά*, 23(1), 361–366.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.346>

ΣΥΜΜΕΙΚΤΑ

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΣΦΙΝΙΤΖΑΣ

Δυο χιλιόμετρα στα νότια του χωριού Αγκαθιά Βεροίας βρίσκεται το ανδρικό μοναστήρι του Αγίου Αθανασίου Σφινίτζας, που υπάγεται σήμερα στη Μητρόπολη Βεροίας και Ναούσης.

Το τοπωνύμιο Σφινίτζα (Σφιντζά, Σφήνιτζα, Σφήνιτσα, Σφήνισσα, Σφήντζα) πιθανό να προέρχεται από τις σλαβικές λέξεις σφεντήτσα, που σημαίνει εικόνα (τόπος με εικόνα=μοναστήρι) ή σφήνια, που σημαίνει γουρούνι (τόπος που τρέφονταν γουρούνια)¹.

Πότε κτίστηκε το μοναστήρι αυτό δε μας είναι γνωστό. Η πρώτη μαρτυρία που έχουμε ανάγεται στα τέλη του 18ου αιώνα² και είναι ένα γράμμα του επισκόπου Κίτρους Ζαχαρία προς τον επίσκοπο Καμπανίας Θεόφιλο. Το γράμμα αυτό περιέχεται στον κώδικα 66 (φ. 85α-86α) του μοναστηριού των Βλατάδων Θεσσαλονίκης³.

Και αθίς τήν ύμετέραν Πανιερότητα αδελφικῶς ἀσπαζόμενος προσκυνῶ. ὁ τὸ παρὸν ἐπιφέρων Ἱερομόναχος κὺρ Κοσμᾶς ἐπιστατεῖ ἐν ἀμίπτωχον μοναστήριον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, κείμενον ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ μου· ὅπερ ὄν και ὑπὸ χρέους ἐπιτακῶσιον γροσίων, κινδυνεύει ἀπολέσαι, και ἅπερ ἔχει χοράφια. ὅθεν ὡς γνωστόν και τῶν κατὰ τήν ἐπαρχίαν αὐτῆς χριστιανῶν, θάρρει ἀδελφικῶ παρακαλῶ τήν σεβαστήν μοι αὐτῆς πανιερότητα νὰ δεχθῆ εὐμενῶς, και νὰ δώσῃ αὐτῷ ἄδειαν περιελθεῖν εἰς τὰ χωρία της, και φάλλειν ἄγιασμούς, χάριν ἐλέους και βοηθείας· ἥς γενομένης, ἔχω σκοπὸν νὰ πωλήσω, και μερικὰ ζῶα, ὅπου ἔχει, διὰ νὰ τὸ ἀπαλλάξω τῶν ἀλβανητικῶν χειρῶν. δὲν ἀμφιβάλλω λοιπόν, ὅτι ἐμοὶ χαρίζομένη, παρέξει ἄδειαν τῷ εἰρημένῳ παπᾷ Κοσμᾷ, και πάντως ἔξει τοὺς μισθοὺς ἔντε τῷ νῦν αἰῶνι, και ἐν τῷ μέλλοντι παρὰ θεοῦ, παρ' οὗ και τὰ ἐτη αὐτῆς εἰεν πλείστα και πανάσια.

τῆς ὑμετέρας σεβαστῆς μοι πανιερότητος ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός και εἰς τοὺς ὀρισμὸς προθυ(μος). ὁ Κὺ(τρονς) Ζαχαρίας. τῷ πανιερωτάτῳ σοφωτάτῳ τε, και θεοπροβλήτῳ ἁγίῳ Καμπανίας κυρίῳ κυρίῳ θεοφίλῳ, τῷ σεβαστῷ μοι ἀδελφῷ ἀσπασίως εἰς Βερόϊαν.

1. Για την ετυμολογία του τοπωνύμιου αυτού ιδέε Γιώργου Χ. Χιονίδη, Σύνομη ιστορία του χριστιανισμού στην περιοχή της Βεροίας, Βέροια 1961, 59-60· πρβλ. και Αποστολόου Μ. Τζαφεροπούλου, Τουριστικός οδηγός Ημαθίας. Βέροια, Νάουσα-Αλεξάνδρεια-Περίφωρα, Θεσσαλονίκη 1969, 178.

2. Πρβλ. Σ., Σφήν(ι)τσα ή Σφήνισσα, «Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία» Παύλου Δρανδάκη, τ. 22, σ. 664β, όπου αναφέρεται ότι το μοναστήρι ιδρύθηκε κατά τα μέσα του 10^{ου} αιώνα.

3. Για τον κώδικα και για το Θεόφιλο Καμπανίας ιδέε Αποστολόου Αθ. Γλαβίνα, Εγκόκλιος της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης υπέρ βοηθείας της ιεράς μονῆς Εικοσιφωινίσσης, «Μακεδονικά» 21 (1981) 351-352, 356, όπου και βιβλιογραφία.

Το γράμμα αυτό πρέπει να γράφτηκε στην αρχή της τελευταίας δεκαετίας του 18ου αιώνα, γιατί είναι γνωστό ότι ο Βελβενδιώτης (από το Βελβενδό) λόγιος Ζαχαρίας, που έγραψε το γράμμα, εκλέχτηκε επίσκοπος Κίτρους το Νοέμβριο του 1791 κατά το Σταυράκι Αριστάρχη Βέη¹, ενώ ο αποδέκτης του, λόγιος επίσης επίσκοπος Καμπανίας Θεόφιλος, πέθανε στα μέσα της ίδιας δεκαετίας.

Περίληψη του γράμματος αυτού έχουμε από το Σωφρόνιο Ευστρατιάδη, ο οποίος δέχεται ότι ο Ζαχαρίας διαδέχτηκε τον Ιγνάτιο και ο Κοσμάς το Ζαχαρία στην Επισκοπή Κίτρους². Η σειρά όμως αυτή (Ιγνάτιος, Ζαχαρίας, Κοσμάς) δεν είναι ορθή. Η σωστή σειρά είναι Κοσμάς, Ιγνάτιος, Ζαχαρίας. Ο Σταυράκης Αριστάρχης Βέης δεν αναφέρει τον Κοσμά. Ο εκδότης του επισκοπικού καταλόγου του Αριστάρχη Βέη αναφέρει πριν από τον Ιγνάτιο κάποιο Κωνσταντίο (1784)³, προφανώς όμως θα πρέπει να παρεμβάλουμε ανάμεσα στον Κωνσταντίο (1784) και τον Ιγνάτιο (1791) τον Κοσμά, εκτός αν ταυτίσουμε τον Κωνσταντίο με τον Κοσμά και δεχτούμε ότι ο Κωνσταντίος είναι λανθασμένη ανάγνωση του Κ ο σ μ ά ς⁴.

Για τον ιερομόναχο Κοσμά, τον ηγούμενο του μοναστηριού του Αγίου Αθανασίου, δεν έχουμε πληροφορίες. Στην πρόθεση του μοναστηριού, που είναι του 1830, ύστερα από τα ονόματα των αρχιερέων—*νεοφύτου, γερασίμου, νεοφύτου, γρηγορίου των αρχιερέων*—αναγράφονται τα ονόματα των ιερομονάχων—*κοσμά, αναίο, νικοδήμου, άγαπίου, χαλαλάμπους, άσενίου, γερασίμου, νικηφόρου, διονυσίου των ιερομονάχων*. Εάν ο Κοσμάς της πρόθεσης αυτής είναι το ίδιο πρόσωπο με τον Κοσμά του πιο πάνω γράμματος, πιθανώς αυτή η ταύτιση να αποτελεί μια ένδειξη ότι το μοναστήρι κτίστηκε στο δεύτερο μισό του 18ου αιώνα και πρώτος ηγούμενος χρημάτισε ο Κοσμάς. Από μια λειψανοθήκη, που βρίσκεται ακόμη στο μοναστήρι, φαίνεται ότι το 1814 ηγούμενος ήταν κάποιος Κοσμάς.

Ανάμεσα στα ονόματα των ιερομονάχων της πρόθεσης αναγράφεται και ο Νικηφόρος. Νικηφόρο είχε για πνευματικό του ο σπλαρχηγός του Ολύμπου Διαμαντής Νικολάου. Ο Νικόλαος Κασμούλης στα Απομνημονεύματά του αναφέρει: *Ένας άσκητής (ζιρομόναχος) Νικηφόρος όνομαζόμενος τής μονής Σφινίτζης, εις τόν όποϊον εξωμολογείτο ό Διαμαντής, και τόν πίστευεν, τόν παρήγγειλεν να μη κάμη κανέν κίνημα τόν χειμώνα, παρά κατά τόν Ίούϊνον (διά) να άσφαλισθή πρώτων ό λαός*⁵. Από την εξέλιξη των γεγονότων

1. Εμμανουήλ Ι. Κωνσταντινίδου, Ανέκδοτος επισκοπικός κατάλογος Κίτρους, «Τμητικόν Αφιέρωμα εις τον Μητροπολίτην Κίτρους Βαρνάβαν επί τη 25ετηρίδι των Αρχιερατειάς του», Αθήναι 1980, 228, 230.

2. Σωφρόνιο Ευστρατιάδου, Ο Καμπανίας Θεόφιλος ο εξ Ιωαννίνων, «Ηπειρωτικά Χρονικά» 2 (1927) 262. Για δυο άλλα γράμματα του Ζαχαρία, που περιέχονται στον ίδιο κώδικα 66 των Βλατάδων, ιδέες τις σ. 82 και 262 (πρβλ. και τη σ. 253) της μελέτης του Σωφρονίου.

3. Εμμανουήλ Ι. Κωνσταντινίδου, Ανέκδοτος επισκοπικός κατάλογος Κίτρους, ό.π., 228, 230.

4. Πρβλ. Αποστόλου Αθ. Γλαβίνα, Αρχιερείς Κασσανδρείας, «Μακεδονικά» 22(1982)245-246. Με αυτά πρέπει να συμπληρωθεί και ο επισκοπικός κατάλόγός μου, Αποστόλου Αθ. Γλαβίνα, Επισκοποι Κίτρους κατά την τουρκοκρατίαν επί τη βάσει των πηγών, «Μακεδονικά» 18 (1978) 82, όπου ο λόγος και για το Ζαχαρία.

5. Νικόλαου Κ. Κασμούλη, Ενθυμήματα στρατιωτικά της επαναστάσεως των Ελλήνων 1821-1833. Προτάσσεται ιστορία του αρματολισμού. Εισαγωγή και σημειώσεις υπό Γιάννη Βλαχογιάννη, τ. 1, Αθήναι 1940, 188 και υποσ. 4· πρβλ. Γιώργου Χ. Χιονίδη, Σύντομη ιστορία του χριστιανισμού, ό.π., 60.

στην περιοχή του Ολύμπου είναι βέβαιο ότι η προτροπή του Νικηφόρου δεν εισακούστηκε, γιατί η επανάσταση στην περιοχή αυτή άρχισε στις 8 Μαρτίου 1822, όταν ο Κασομούλης και ο Διαμαντής, όπως και ο οπλαρχηγός του Ολύμπου Ντίμιτς, προσπάθησαν με μικρή δύναμη 300 ανδρών να καταλάβουν την οχυρή θέση του Κολινδρού, στο βορειοανατολικό τμήμα των Πιερίων¹. Έτσι όσα αναφέρουν οι Χιονίδης «φαινεται, λοιπόν, πως οι καλόγεροι του αγίου Αθανασίου έλαβαν μέρος στην επανάσταση βοηθώντας τον Διαμαντή κ.τ.λ. και γι' αυτό είναι μάλλον βέβαιο, πως κάηκε το 1822, όπως και τ' άλλω»², Τζαφερόπουλος «είναι μάλλον βέβαιο ότι το παλιό μοναστήρι καταστράφηκε από τους Τούρκους κατά την επανάσταση του 1822»³ και Κοκκίνης «το μοναστήρι καταστράφηκε το Εικοσιένα»⁴, χρειάζονται αποδείξεις.

Από το 1830 χρονολογείται η πρόθεση του μοναστηριού, που έγινε με έξοδα του ηγούμενου Νικηφόρου: *δη εξόδου τουπανοσιοστατου και σοφύ μουσικολογιότατου κεπατέρα υμών κάθου ηγούμενον κυρίον κήρ νικηφόρου ιερομόναχου της αυτής μονίς του αγίου αθανασίου-1830- κούλες η αγίε ηκόνες κεκτήριον εισωτηρίαν τόν...*

Φαίνεται ότι η διοίκηση του μοναστηριού από το Νικηφόρο δεν ήταν η ενδεδειγμένη, γι' αυτό τον Αύγουστο του 1839 ο πατριάρχης Γρηγόριος Στ' με γράμμα του όριζε τον ηγούμενο του Αγίου Παύλου στο Άγιον Όρος Στέφανο να διδάξει στο Νικηφόρο το κοινοβιακό πολίτευμα. Το γράμμα του πατριάρχη προς το Στέφανο, από το Αρχείο του μοναστηριού του Αγίου Παύλου, έχει ως εξής:

† Γρηγόριος έλέε θεού αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης και οικουμηνικός πατριάρχης

† Οσιώτατε Άρχιμανδρίτα, και ηγουμενε τοῦ ἐν τῷ ἀγιωνόμῳ ὄρει τοῦ Ἁθωνος κειμένου ιεροῦ και σεβασμίον ημετέρον πατριαρχικῶ και σταυροπηγιακῶ Κοινοβιον μοναστηριον τοῦ αγίου παύλου, τέκνον ἐν Κ(υρί)ῳ ἀγαπητόν τῆς ἡμῶν μετριότητος κήρ Στέφανε, χάρις εἴη σου τῆ οσιότητι, και ειρήνη παρὰ θε(ο)ῦ.

Ὁ τὴν παρούσαν επιδιδοῦς σοι κήρ Νικηφόρος, ηγουμενος τοῦ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Κόντρως ιεροῦ ἡμῶν σταυροπηγιον τοῦ αγίου Ἁθανασίου τῆς Σφινίτζας, μετακληθεὶς ἐπίτῆδες εἰς βασιλευσαν, και ἐμφανισθεὶς τῇ ἐκκλησίᾳ, και ἐξετασθεὶς παρ' αὐτῆς περὶ τοῦ τρόπου τοῦ μοναδικῶ πολιτευμάτος του, ἐπειδὴ ἐκ τῶν ἀπολογιῶν του, και ἐξ ἄλλων πληροφοριῶν, ἀνεφάνη ἑλλιπίης, και εἰς οὐδὲν εἶδος ἀσκήσεως βάσιν ἔχων, και χρῆζων ὁδηγίας, ἐνεκρίθη συνοδικῶς, διὰ τὰ ἔλθῃ εἰς τὸ ιερὸν τοῦτο μοναστήριον, και ὦν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν σου νὰ γυμνασθῇ εἰς ἐν εἶδος μοναδικῶ πολιτευμάτος, ὅπερ ἂν ἤθελεν ἐγκρίνη μόνος.

Εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῆς ἐκκλησίας ἔκλινε μετὰ προθυμίας τὸν ἀρχένα, και ἰδοὺ μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήριον, και τὴν διενθέτησαν τῆς ὑποθεσεῶς του ἐν ἡτῇ προθεσιμῇ ἐρχεται εἰς τὸ κοινόβιον τοῦτο, διὰ τὰ λάβῃ τὰς ὁδηγίας σου.

Ὅθεν γράφοντες διὰ τῆς παρούσης πατριαρχικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς, ἐντελλόμεθα, προτρέπομενοι τὴν οσιότητά σου, ὅπως, ἅμα ἐλθόντα εἰς τὰ αὐτόσε, δεχθῆς μετὰ πάσης χαρᾶς

1. Β α σ. Σ φ υ ρ ὀ ρ ε ρ α, Ιστορία του Ελληνικῶ Ἐθνους (Εκδοτικὴ Ἀθηνῶν), τ. ΙΒ', Ἀθήναι 1975, 233.

2. Γ ι ὶ ὄ ρ γ ο υ Χ. Χ ι ο ν ἰ δ η, Σύντομη ιστορία του χριστιανισμοῦ, ὁ.π., 60.

3. Α π ο σ τ ὀ λ ο υ Μ. Τ ζ α φ ε ρ ο π ο ὄ λ ο υ, Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ημαθίας, ὁ.π., 176.

4. Σ π ὄ ρ ο υ Κ ο κ κ ἰ ν η, Τα Μοναστήρια της Ελλάδος. Ὁδηγὸς-Ιστορία-Θησαυροί-Βιβλιογραφία με παράρτημα δεκαπέντε κειμένων και στατιστικῶν πινάκων, Ἀθήνα 1976, 49.

καὶ ἀγάτης ἀδελφικῆς, καὶ ἔχον παρὰ σεαυτῶ, καὶ ἐξετάζων τὰ κατ' αὐτόν, καθ' ἣν ἔχεις ἱκανότητα, ἀποπληρώσης τὰς ἐλλείψεις του, καὶ γυμνάσης εἰς ἐν εἶδος ἀσκήσεως, τὸ ὁποῖον μόνος ἤθελεν ἐγκρίνει, ὥστε γυμνασθεὶς οὗτος, μήτε ἑαυτόν, μήτε ἄλλους βλάβη ψυχικῶς, προξενῶν προσέτι καὶ σκάνδαλον τῷ χριστιανῶν πληρώματι.

Ἐτῆ δὲ ἡ τοῦ θεοῦ χάρις μετὰ τῆς δαιότητός σου:—
αὐθ' Ἀγούστου κα'.

† *Ο Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστῶ) εὐχέτης (ὑπογραφή)¹.

Τον Ιουλίου του 1846 εκδόθηκε η «μετρίότης» για το Νικηφόρο από τον πατριάρχη Ἀνθίμο. Η μετρίοτητα αυτή σώζεται στο μοναστήρι του Αγίου Αθανασίου, όπου σώζονται και αρκετά (πάνω από δέκα) τουρκικά έγγραφα κυρίως του 19ου αιώνα. Ἄλλα από αυτά είναι μεταφρασμένα στα ελληνικά και άλλων δίνεται μόνο περίληψη στα ελληνικά. Τέλος, από τη βιβλιοθήκη του μοναστηριού απέμειναν ορισμένα πράγματα². Συστηματική μελέτη, που σε μένα στάθηκε αδύνατη, των τουρκικών εγγράφων, των ενθυμήσεων τῶν διαφόρων λειψανοθηκῶν τῶν μοναστηριῶν και τῶν ἄλλων ενθυμήσεων τῶν βιβλίων³, θὰ πλουτίσει κάπως τις γνώσεις μας και θα δια φωτίσει μερικές πτυχές της ιστορίας του ιεροῦ αὐτοῦ καθιδρύματος.

Το μοναστήρι ανακαινίστηκε τον Ἀπρίλιο του 1873, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν υπέρθυρη ἐπιγραφή που σώζεται στην εἴσοδο του κυριακοῦ και τὴν ἐπιγραφή τῆς πύλης εἰσόδου του τειχους που περιβάλλει τὸ μοναστήρι⁴. Το κτίριο πάλι ανακαινίστηκε τὸ 1900 σύμφωνα με ἐπιγραφή που σώζεται ἀκόμη.

Στις ἀρχές του αἰῶνα μας, στη διάρκεια του μακεδονικοῦ ἀγῶνα, ὁ Ἕλληνας στρατιωτικὸς καπετὰν Ἀκρίτας (Κωνσταντῖνος Μαζαράκης-Αἰνιάν), συνοδευόμενος ἀπὸ τὸ Σοχινὸ (ἀπὸ τὸ Σοχὸ Θεσσαλονίκης) ἐπιθεωρητὴ σχολείων Βαγγέλη Παπαζαχαρία, ἦρθε στο μοναστήρι και προσπάθησε να δημιουργήσει σ' αὐτὸ ἀποθήκη ὀπλων και πολεμοφοδίων, χωρὶς ὅμως ἐπιτυχία, γιατί ο ηγούμενος του μοναστηριῶ φοβήθηκε και δεν ἐπέτρεψε να πραγματοποιηθεῖ ὁ στόχος αὐτός. Οχτῶ χρόνια ἀργότερα, στις 17 Οκτωβρίου 1912, ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε και τὸ μοναστήρι του Αγίου Αθανασίου. Ο Κωνσταντῖνος Μαζαράκης-Αἰνιάν στα Ἀπομνημονεῦματά του περιγράφει τὴν πρώτη ἐπίσκεψή του στο μοναστήρι (Δεκέμβριος 1904), καθὼς και τὴ δεύτερη τὸ 1912. Στὴ δεύτερη αὐτὴ

1. Περίληψη τοῦ γράμματος ἀπὸ τὸν Κρίτωνα Χρυσόχοϊδη, Ἱερὰ Μονὴ Ἀγίου Παύλου. Κατάλογος του ἀρχείου, «Σύμμεικτα» 4 (1981) 55. Το ἴδιο γράμμα στις ἀρχές του αἰῶνα μας εἶδε και ὁ ἀρχιμ. Κ α λ λ ί ν ι κ ο ς Δ ε λ ι κ ῖ ν η ς, Περιγραφικὸς κατάλογος τῶν ἐν τοῖς κώδιξι του Πατριαρχικοῦ Ἀρχειοφυλακίου σωζομένων ἐπιστήμων ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων περὶ τῶν ἐν Ἀθῶ μόνῶν (1630-1863). Καταρτισθεὶς κελεύσει τῆς Α.Θ.Π., του Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ του Γ', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1902, 49, στον κώδικα ΙΘ', σ. 155, στο Οικουμενικὸ Πατριαρχεῖο, δε διάβασε ὅμως σωστὰ τὸ μοναστήρι και ἔτσι ὁ Νικηφόρος ἀπὸ ηγούμενος του Αγίου Αθανασίου τῆς Σφίνιτζας ἐγινε ηγούμενος τῆς Εἰκοσιφοίνισσας του Παγγαίου: «Γράμμα τῷ Κοινοβίβρχῃ Ἁγίου Παύλου Στεφάνῳ, ἵνα διδάξῃ τῷ στελλομένῳ ἡγούμενῳ τῆς Εἰκοσιφοίνισσης Νικηφόρῳ τὸ Κοινοβιακὸν πολίτευμα. 1839. Ἀγούστῳ. (Κῶδ. ΙΘ' 155)».

2. Πρβλ. Ἀποστόλου Π. Τζαφεροπούλου, Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ημαθίας, ὁ.π., 177.

3. Πρβλ. Γιώργου Χ. Χιονίδη, Σύντομη ἱστορία του χριστιανισμοῦ, ὁ.π., 60.

4. Πρβλ. Ἀποστόλου Μ. Τζαφεροπούλου, Τουριστικὸς ὁδηγὸς Ημαθίας, ὁ.π., 176· Σπύρου Κοκκίνῃ, Τὰ Μοναστήρια τῆς Ἑλλάδος, ὁ.π., 49.

επίσκεψή του, που εσήμαινε και την απελευθέρωση της περιοχής, ο καπετάν Ακρίτας συνάντησε τον ηγούμενο του μοναστηριού, τον ίδιο ηγούμενο που το 1904 αρνήθηκε να τον βοηθήσει για να καταστήσει το μοναστήρι αποθήκη πολεμικού υλικού. Αξίζει, νομίζω, να παραθέσω εδώ ολόκληρο το κείμενο από τις αναμνήσεις του καπετάν Ακρίτα:

Ὁλίγας ἡμέρας βραδύτερον, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1904, ἀποφασίζω νὰ ἐξέλθω καὶ πάλιν ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὸ Πρωξενεῖον, ὅπου εὐρισκόμην, καὶ νὰ μεταβῶ εἰς τὴν Μονήν Σφηνίτζης, κειμένην παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀλιάκμονος, εἰς τὰς ὑπωρεῖας τῶν παραφράδων τοῦ Ὀλύμπου, ἵνα τὴν καταστήσωμεν ἀποθήκην ὄπλων καὶ πολεμοφοδίων. Τὰ βουνὰ γύρω χιονισμένα. Ἐφόρεσα δερματίνην ἐνδυμασίαν καὶ πήρα καὶ ἓνα κνηνητικὸ ὄπλο μαζί με τὸν Βαγγέλην Παπαζαχαρίαν, κνηγὸν ἐκ τοῦ Σωχοῦ (μοῦ τὸν εὐστυχεῖν ὁ ἀδελφός μου, δῆθεν ἐπιθεωρητὴς σχολείων).

Θὰ ἐπερνούσαμεν ὅλο τὸ Ρουμλούκι, ὅπου θὰ συνηρτώμεθα εἰς τι χωρίον μετὸν γνωστὸν ἱατρὸν Ἀντωνάκη, εὐφροστάτου Πηλιορίτην ἐγκατεστημένον ἐκεῖ, φίλιτον δὲ τῶν Τούρκων τσιφλικούχων καὶ ἰδίως τοῦ Ραχμῆ Μπέη. Ἐκεῖθεν ἐλάβομεν πληροφορίας καί, ἀφοῦ ἐκοιμήθημεν εἰς τὸ χωρίον, ἐτραβήξαμεν μόνον διὰ τὸ μοναστήρι. Ὅλα ἦσαν ἄσπρα ἀπὸ τὸ χιόνι. Φυσικὰ οὕτε μίαν βολὴν δὲν ἐρρίζαμεν, ἂν καὶ ἐβλέπαμεν πολλὰ πουλιὰ εἰς τὸν δρόμον. Τέλος ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Μονήν, ὕψηλὰ εἰς στενόν, ὅπου ἡ διάβασις ἀπὸ Κατερίνης πρὸς Ρουμλούκι διὰ τῶν ὁρέων.

Συνήρτησα τὸν γέροντα ἠγούμενον καὶ ὠμιλήσαμεν διὰ πολλὰ ζητήματα. Μετὰ τὸ φαγητόν, κατὰ τὸ βράδυ, ἤρχισα νὰ τοῦ ἐξηγῶ τὰ τῆς παρασκευῆς μας διὰ τὸν ἀντιβουλγαρικὸν ἀγῶνα καὶ ἂν θὰ ἐδέχτο νὰ κάμωμεν τὸ μοναστήρι του, ποῦ κανεὶς δὲν θὰ ἦτο δυνατὸ νὰ ὑποπτευθῆ, ἀποθήκην πυρομαχικῶν καὶ ἐφοδίων διὰ τὰ ἀνταρτικὰ σώματα ποῦ θὰ ἐσχηματίζαμεν. Μοῦ ἔκαμε ἐντύπωσιν ὁ τρόμος του. Ἐσχημάθη κατακόκκινος, διαμαρτυρούμενος ὅτι θὰ βάλω φωτιὰ εἰς τὸ μοναστήρι. Μόνον ποῦ δὲν με ἐξεδίωξε, καὶ ἦταν μεσάνυχτα. Ἀλλὰ τὰ ξημερῶματα, χωρὶς νὰ χωρετήσω κανέναν ἐφενάγαμεν ὁρμαῖοι μέσα εἰς τὸ χιόνι μετὸν Βαγγέλην, ποῦ ἐφοβεῖτο νὰ μὴ μᾶς προδόσῃ ὁ γέροντας εἰς τοὺς Τούρκους.

Ἐπέρασεν χρόνια καὶ ἦλθε ὁ πόλεμος τοῦ 1912. Ἦμουν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Προσκόπων τῆς VII Μεραρχίας εἰς τὰ Στενὰ τῆς Πέτρας, παρὰ τὴν Κατερίνην-Ὀλυμπον. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Κατερίνης ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς τάγματος Ἐδξονικοῦ καὶ τῶν Προσκόπων, ἵνα βαδίσωμεν διὰ τῶν Στενῶν τῆς Μονῆς Σφηνίτζης πρὸς τὸν Ἀλιάκμονα. Ἦμουν περικυβητὴς διότι θὰ ἐβλεπα ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια τὰ ἴδια μέρη, ποῦ πέρασα ὡς ἀντάρτης. Ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ μοναστήρι καὶ ἐτραβῆξα ἄμέσως μέσα νὰ ρωτήσω, ἂν ἔξῃ ὁ γερο ἠγούμενος. Πράγματι μοῦ παρουσιάζεται ἓνας γέρον ἐνενηκοντοετής μετὰ κάτασπρην γενειάδα. Ἀνεγνώρισα τὸν παλαιὸν μου φίλον καὶ ἤρχισα νὰ τοῦ διηγῶμαι τὰ παλαιὰ. «Θυμᾶσαι ἐδῶ καὶ δέκα χρόνια ἓνα νέο κνηγὸ, ποῦ ἦλθε νὰ σὲ παρακαλέσῃ νὰ κάμῃς τὸ μοναστήρι σου ἀποθήκην ὄπλων διὰ τοὺς ἀντάρτας καὶ τὸν ἔδιωξες; Ἐγὼ ἦμουν». Σχεδὸν πέφτει εἰς τὰ γόνατα καὶ με φιλεῖ. «Συγχώρησέ με, παιδάκι μου, ποῦ νὰ τὸ φανταζόμουν ὅτι ἦσουν ἀξιώματικός, τότε ποῦ μᾶς κατεδίωκον οἱ Τούρκοι καὶ ποῦ νὰ φαντασθῶ, ὅτι τόσον γρηγόρα θὰ ἔρχονταν καὶ γιὰ μᾶς ἡ ἐλευθερία. Ἐδῶλογημένοι νὰ εἴστε», καὶ ἤρχισε νὰ κλαίῃ.

Απὸ το 1923 μέχρι το 1930 λειτουργήσε στο μοναστήρι ορφανοτροφεῖο ἀρρένων ὁ «Ὀλυμπος» με την ἐπίβλεψη αγγλικοῦ σωματείου¹.

1. Κ(ωνσταντίνου) Ι(ωάννου) Μαζαράκη-Αινιادیς, Ο Μακεδονικός Αγών (Αναμνήσεις), Θεσσαλονίκη 1963, 30-31. Πρβλ. Γιώργου Χ. Χιονίδη, Σύντομη ιστορία του χριστιανισμού, ὁ.π., 60.

2. Σ., Σφηνίτσα ἢ Σφηνίτσα, «Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια» Παύλου Δραν-

Μετά το 1950 ανακαινίστηκαν αρκετά οικοδομήματα του μοναστηριού με τη φροντίδα όλων των αρμοδίων και ιδιαίτερα του ηγούμενου Σπυρίδωνος¹ και την προσπάθεια αυτή συμπλήρωσε ο ηγούμενος Θεόφιλος Μαυρομάνος. Το 1968 ανακαινίστηκε το καθολικό του μοναστηριού² και έγιναν προσπάθειες να αξιοποιηθεί η κτηματική του περιουσία—τα χωράφια του μοναστηριού ενοικιάζονται από τους κατοίκους του γειτονικού χωριού Αγκαθιά—οι προσπάθειες όμως αυτές δύσκολα μπορούν να καρποφορήσουν αφού το μοναστήρι σήμερα δε διαθέτει ηγούμενο. Εκτάκτως μόνο ορισμένες Κυριακές έρχεται ιερέας για να τελήσει τη θεία λειτουργία στο μοναστήρι, το οποίο αυτή τη στιγμή έχει ένα μόνο μοναχό γέροντα.

Ο ναός του μοναστηριού είναι αφιερωμένος στο Μέγα Αθανάσιο και πανηγυρίζει στις 2 Μαΐου αλλά και τις 14 Σεπτεμβρίου. Τώρα το μοναστήρι υπάγεται στη Μητρόπολη Βeroίας και Ναούσης. Από το παλιό μοναστήρι σώζονται το τέμπλο, το δεσποτικό, που έπεχερνώθη δι' εξόδων προηγούμενου Χρυσάνθου 1914, καθώς και τα δυο εικονοστάσια, όλα ξυλόγλυπτα αρκετά καλής τέχνης³. Πολύ σωστά γράφτηκε ότι στον καιρό του Κολινδρινού Παπαχρυσάνθου το μοναστήρι γνώρισε τη μεγαλύτερη προκοπή, χάρη και στη συνδρομή των Κολινδρινών, που το ενίσχυσαν με κάθε τρόπο⁴.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΑΘ. ΓΛΑΒΙΝΑΣ

ΑΝΕΚΔΟΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ

Πριν από μερικά χρόνια, κατά τη διάρκεια επιγραφικής και τοπογραφικής έρευνας στην κοιλάδα του Στρυμόνα, ανακάλυψα στο σημ. χωριό Χρυσός (Τοπόλιανη)— περίπου 10 χλμ. ανατολικά της πόλης των Σερρών— μια ανέκδοτη ενεπίγραφη πλάκα εντοιχισμένη πλάι στην είσοδο ενός εγκαταλειμμένου παλιού σπιτιού που χρησιμοποιείται σήμερα από τον ιδιοκτήτη του σαν αποθήκη. Η πλάκα είναι από υπόλευκο μεσόκοκκο κρυσταλλικό μάρμαρο, το οποίο είναι φανερό ότι εξορύχτηκε από το γειτονικό λατομείο του αρχαίου «Μονοίκου» (κοντά στο σημ. χωριό Άγιο Πνεύμα)⁵. Δυστυχώς η πλάκα είναι σπασμένη και δε φαίνονται πουθενά στους τοίχους του σπιτιού εντοιχισμένα τα υπόλοιπα κομμάτια της, πράγμα που σημαίνει ότι είχε βρεθεί πιθανώς σπασμένη στον τόπο απ' όπου έγινε η λιθαγωγία. Από την πλάκα λείπουν βασικά δυο κομμάτια: ένα μικρό κομμάτι από

δάκη, τ. 22, σ. 664β. Περισσότερα ιδές Νίκου Αδαλόγλου, Το χρονικό των Ολυπίων. Αφιέρωμα, Θεσσαλονίκη 1978.

1. Γιώργου Χ. Χιονίδη, Σύντομη ιστορία του χριστιανισμού, ό.π., 60.
2. Αποστόλου Μ. Τζαφεροπούλου, Τουριστικός οδηγός Ημαθίας, ό.π., 176· πρβλ. Σπύρου Κοκκίνη, Τα Μοναστήρια της Ελλάδος, ό.π., 49.
3. Αποστόλου Μ. Τζαφεροπούλου, Τουριστικός οδηγός Ημαθίας, ό.π., 176, 177· πρβλ. Σπύρου Κοκκίνη, Τα Μοναστήρια της Ελλάδος, ό.π., 49.
4. Κλεοπάτρας Πολύζου-Μαμέλη, Ιστορία του Κολινδρού με ευρύτατη επισκόπηση γεωγραφική, ιστορική, εθνολογική της Περίας, Θεσσαλονίκη 1972, 250.
5. Σχετικά με το λατομείο αυτό βλ. Δ. Σαμάρη, Το λατομείο μαρμάρου του αρχαίου Μονοίκου (:) του Οδομαντικού, «Μακεδονικά» 18 (1978) 226 κ.ε.